

»Der er for megen indvorteshed i skolen. Overalt den protestantiske tradition for kultivering af sin egen, overvejende melankolske inderlighed, subjektivitetens fængsel; overalt føleri, kontemplation, selvransagelse, selvforagelse. Det handler overalt om det indre menneske, det hele menneske, om opbygningen af den indre katedral«, skriver Arno Victor Nielsen

Åh, så fucking autentisk ...

* I slutningen af februar barslede Kommunernes Landsforening med et forslag om 'Barnets bog', en logbog, som skal følge alle børn fra fødslen til det fyldte 18. år. Forslaget får én til at mindes tidligere tiders skudsmålsbøger for tyende, der blev indført ved lov i 1832 og afskaffet i 1921, fordi det delvis retsløse tyende nu havde fået valget. Men indtil da var det vigtigt at gøre et godt indtryk på sin arbejdsgeber, for det var i kraft af skudsmålsbogen uudsletteligt.

KL's påtænkte logbog skal også indeholde oplysninger om opførelse, og ideen til bogen er utvivlsomt affødt af den senere tids megen snak om skolebørnernes dårlige opførelse. De taler så grimt til hinanden og forstyrrer undervisningen. Men nu skal det være slut, nu skal dårlig opførelse have konsekvenser.

Det er selvfølgelig den velkendte sang om sædernes forfald. Og så alligevel ikke, for disciplinkrisen har nu forvandlet sig til en høflighedskrise. Problemet er ikke, at skolebørnene skulker, begår hærværk, kommer op at slås, rapser og generelt er ulydige. Den slags problemer findes, men er næppe blevet større, snarere mindre. Problemet er en elementær mangel på høflighed, som ikke er det samme som god opførelse, der bare betyder, at man gør som foreskrevet. Høfligheden har også regler, men de er selvpålagte, og motivet for at følge dem er et andet. Det er ikke herredømme, men ethos. Det handler om hensyntagen.

Skudsmålsbogen er blot et af flere tiltag, som skal gøre skolen til en mere venlig arbejdsplads og børnene til mere omgængelige mennesker. Næsten på dagen, hvor KL lancerede ideen om logbogen, kunne man i Politiken (22. februar) læse om en skole i udkanten af Bremen, hvor skoleinspektøren havde indført en ugentlig lektion for eleverne i femte klasse i 'god opførelse' eller rettere gode manerer. Appeller til forældrene havde nemlig ikke virket. De er jo selv blevet ofre for 'formløshedens tyranni', som Løgstrup kalder det.

Måske ser vi her begyndelsen til en helt ny dannelsestanke. Kilderne til den kunne passende være grækernes sofrosyne-begreb, som betyder selvbeher-skelse, den tidlige renæssances hofmand, sådan som han for eksempel er skildret i Castiglionis 'Il Cortegiano'. Ideen genfindes også i Balthasar Gracians (1601-58) barokpædagogik, som er Shakespeares 'Life's a Stage' omsat til en pædagogik, hvor målet er at blive en persona, ikke i den kristne betydning af skabt-i-guds-billede, men i den romerske, en maske: jeg bliver til en maske og den sociale omgang til et maskebal.

Endelig kunne kilderne være Jacob Burckhardts renæssancemenneske, Nietzsches 'fornemme' menneske og Michel Foucaults filosofi om at gøre sit liv til et kunstværk og Richard Sennetts forsøg på at genrejse det offentlige menneske efter 'The Fall of Public Man'. Mange andre kilder kunne nævnes. Fælles for dem alle er, at de går ud på at give sig selv en form, mens det traditionelle dannelsesideal gik ud på at give sig selv et indhold. Skolen skal ikke polere sjælen,

men adfærden, manererne, omgangsformerne, talemåderne, gestussene. Et kursus i takt og tone, i gode manerer, i retorik, i selskabsdans kan være mere befordrende for landets økonomiske og politiske fremgang end nok så mange timer om etik og risikoen ved seksuelt overførte sygdomme.

Der er tegn i sol og måne på, at udviklingen nu er vendt. Nogle prøver ihærdigt, om de kan få en smule form på en tilværelse, som var ved at ende i et form-løst kaos. Emma Gads bestseller fra 1918 om 'Takt og Tone' bliver genoptrykt. Nye anstandsbøger bliver forfattet og solgt i svimlende oplagstal. Der er åbenbart et enormt behov for at lære reglerne for god opførelse at kende. Frisørsaloner skyder op som paddehatte på de billigere strøg. Danseskolerne har igen gyldne tider. På de seneste festinvitationer, jeg har modtaget, er der foreskrevet festtøj. Kom-som-du-er-epoken er åbenbart ved at rinde ud. Måske genindføres de gamle tiltaleformer igen, så vi igen kan drikke-dus og sige De til dem, vi godt vil holde lidt på afstand, af ærbødighed eller det modsatte. Du-tiltalemåden blev jo for alvor søsat som den ideelle tiltaleform af den tyske nøgenkulturbevægelse. Et af dens kampskrifter fra 20'erne bar titlen: 'Vi er nøgne – og vi kalder os du.'

Vi må lære at tage afstand fra hinanden, hvis vi vil komme hinanden rigtig nær. Vi må netop lære det, for det er ikke noget, vi bare kan. Tværtimod er vi af natur meget nærgående. 'Distancens pathos' kaldte Nietzsche denne evne til at skabe en ny slags umiddelbarhed, som har afstanden som forudsætning. I sidste ende ligger der en distancens pathos til grund for al moral.

Vi må fortsætte det opgør med intimitetstyranniet, som førnævnte Richard Sennett indledte i 1977. Vi må genopfinde det romerske begreb 'civilitas', som er det latinske begreb for høflighed. Vi må udvikle en 'Taktens filosofi', således som det allerede til dels er sket hos den tyske filosof Helmuth Plessner (1892-1985). Ordet 'takt' siger jo det hele. Det kommer af latin 'tactus', som betyder berøring. Vi genkender ordet i verbet at tangere. Ifølge ordbogen (ODS) er takt »en på en umiddelbar, naturlig fornemmelse, et sikkert skøn hvilende følelse, en sikker, rigtig (naturlig) sans for, hvad der er rigtigt, passende, værdifuldt, godt; skønsomhed; også om den dertil svarende adfærd, optræden.«

'Takt', skriver Plessner, »er beredskabet til at reagere på de fineste vibrationer i omverdenen og have en beredvillig åbenhed for at se andre og dermed selv forsvinde ud af synsfeltet, at måle andre med deres målestok og ikke med sin egen. Takt er den konstant voksende respekt for andres sjæl og derfor den første og sidste dyd i menneskets hjerte.«

Taktfølelsen kan kun tilgodeses gennem en særlig form for ikke-intimfælleskabelig omgang mellem mennesker, altså gennem samfundsmæssigt samkvem, som hviler på indirekthedens ethos: det upersonliges kultur. Sjælens sårbarhed kræver distancerende omgangsformer, »taktens hygiejneværdier og

Af Arno Victor Nielsen, lektor ved Institut for pædagogisk filosofi ved DPU

diplomatiets logik« (Plessner), finfølelse og høflighed. Kun disse omgangsformer tillader mennesket at fremstille sig offentligt, uden at blotte sig og åbne sig for den anden, og uden at gå den anden for nær.

Helmuth Plessner kritiserede i mellemkrigstiden tyskerne for at være kultiverede uden samtidig at være civiliserede. I Tyskland var civilisationen gået under i kultur. Tyskerne var velbevandrede i åndskulturen, men de kunne ikke begå sig på de bonede gulve. Tyskerne er som skuespillere, der er frataget deres kunst og deres scene. For at være civiliseret: »Det er den aktivitet som beskytter folk mod hinanden og alligevel tillader dem at have glæde af hinandens selskab. At bære maske er kernen i den civiliserede væremåde«, siger Sennett.

Hvorfor betragter man høflighed med vrede og mistænksomhed? Hvorfor er høfligheden gerådet i miskredit? På grund af mytologien om personligheden eller personen. Det vestlige menneske skal ifølge denne mytologi om personen være et dobbeltvæsen, som er sammensat af et socialt, falsk, kunstigt ydre og et personligt, ægte indre. Den ny uforkammethed kan tilbageføres til et kulturforfald og værdiforfald. Dette forfald hænger snævert sammen med en kulturel praksis, der frembringer myten om dette autentiske, kulturelt uformidlede selv.

En autentisk kerne, som repræsenterer det individuelle, omgives af et kulturelt hylster, som skjuler og tildækker den højt skattede personlighed. Den uniforme rede, samfundsmæssige spændetrøje har man ingen respekt for. Idealet er den fuldendte striptease. At være uhøflig er så det samme som at være sand. Den høflige er en løgner og en hykler. Man skal være hensynsløs og ærlig. Ekspressivitet er blevet ensbetydende med, at man afslører sin personlighed, ansigtet bag masken.

Den ekshibitionistiske vendt det indre ud tilfredsstillende et narcissistisk begær. Man vil nemlig gerne fremvise det indre som rigt og fyldt. Skolen er en scene for en sådan praktiseret ekshibitionisme. Selv en 'knækket' personlighed er noget at vise frem. Den der anstiller sig kritisk til det autentiske bugtaleri udsætter sig for den kompakte majoritets vrede, for når de autentiske personer opfatter deres egen mening som et direkte udtryk for jeg'et, bliver disse meninger til den kosteligste ejendom, som de forsvarer med næb og klør. Enhver diskussion udspiller sig på det personlige plan. Bagsiden af de autentiskes hensynsløshed er altså en ofte mimoseagtig nærtagenhed og sårbarhed.

I skolen går alt da også ud på at udvikle den individuelle personlighed gennem at opleve nærhed og varme sammen med andre. Man kan ikke komme tæt nok på hinanden. »Du er så upersonlig« lyder det anklagende, hvis man ikke er villig til at åbne sig for andre.

Der er for megen indvorteshed i skolen. Overalt den protestantiske tradition for kultivering af sin egen, overvejende melankolske inderlighed, subjektivitetens

fængsel; overalt føleri, kontemplation, selvransagelse, selvforgabelse. Det handler overalt om det indre menneske, det hele menneske, om opbygningen af den indre katedral.

Overalt den samme foragt for det udvendige, for virkelig politik, for selvfor-glemmende hengivelse til pragt og maskepi, til selskabsdans og det store taffel. Skolen er simpelt hen for åndet. Den savner respekt for det udvortes, det udvendige, det overfladiske, glimmeret og flitterstadsen. Ægtheds- og autenticitetskulten har gjort skolen til åstedet for det ny barbari, den ny uforkammethed.

Mattæus-evangeliet kapitel 22 diskler op med en på flere måder meget mærkelig historie om et bryllup i et kongehus. Der sendes indbydelser ud, men ingen svarer tilbage. Så sender kongen sine tjenere ud efter de indbudte, men de nægter at tage med til festen. Nogle bliver endda så vrede, at de slår tjenerne ihjel. Det hidser til gengæld kongen så meget op, at han sender en hel hær ud for at dræbe de modvillige bryllupsgæster. I stedet bliver bryllupssalen fyldt op med tilfældige mennesker, som man har fundet på gader og stræder.

Hvad grunden kan være til, at gæsterne bliver væk, forbliver en gåde. Men det mest mærkelige udspiller sig dog under festen. Kongen får øje på en gæst, som ikke er mødt op i festtøj. Den formastelige bliver bagbundet og smidt på porten, ud til »gråd og tænderskæren«, som der står i teksten. Nu kunne kongen åbenbart ikke tage mere.

Hvis man tager fortællingen på ordet, hvad man selvfølgelig ikke skal gøre, da det er en lignelse, handler den om brud på etiketten og de skrækelige følger, det kan få. I dag har vi ikke så svært ved at få øje på historiens konkrete indhold. Hvis man i dag vil ind i det forjættede land, som en fast stilling med pensionsordning er for mange, må man kende til den korrekte dress-code og kunne belægge sine ord. Det kan man lære på jobtræningskurser, betalt af det offentlige. For når det kommer til stykket, er det den gode opførsel, som gør udslaget i en tid, hvor der er rigeligt med fagkundskab på markedet.

Hvordan retfærdiggør man konventionerne i den 'postkonventionelle tidsalder', som Habermas kalder den? Det siger sig selv, at en henvisning til traditionen ikke gør noget indtryk. Men der er mange andre gode grunde. Den mest nærliggende er den pragmatiske, at det virker. ▲